

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

CLARICE
LISPECTOR

Cea mai
mică
femeie
din lume

PROZĂ SCURTĂ
1940–1964

Traducere din portugheză,
tabel cronologic și postfață de
ANCA MILU-VAIDESEGAN

HUMANITAS
fiction

Redactor: Ștefania Nalbant
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Ana-Maria Vieru
DTP: Florina Vasiliu, Veronica Dinu

Tipărit la Master Print Super Offset

CLARICE LISPECTOR
TODOS OS CONTOS

Copyright © Clarice Lispector, and Heirs of Clarice Lispector, 1940, 1941,
1944, 1960, 1964
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2021, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LISPECTOR, CLARICE

Cea mai mică femeie din lume: proză scurtă: 1940-1964 / Clarice Lispector;
trad. din portugheză, tabel cronologic și postf. de Anca Milu-Vaideseșan. –

București: Humanitas Fiction, 2021

ISBN 978-606-779-901-9

I. Milu-Vaideseșan, Anca (trad.; postf.)

821.134.3

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

PRIMELE POVESTIRI

Triumful

Orologiul bate de nouă. Un sunet ascuțit, strident, urmat de o bătaie suavă, ca un ecou. Apoi, tăcere. Pata luminoasă de soare se întinde puțin câte puțin peste iarba din grădină. Se cațără pe zidul roșu al casei, aruncând miriade de sclipiri de rouă peste planta agățătoare. Găsește o breșă, fereastra. Intră. Și imediat pune stăpânire pe odaie, păcălind vigilența perdelei diafane.

Luísa rămâne mai departe nemișcată, întinsă peste așternutul răvășit, cu părul răsfirat pe pernă. Un braț într-o parte, altul în cealaltă, răstignită de moleșeală. Căldura și lumina soarelui invadează odaia. Luísa clipește. Se încruntă. Face o grimasă. Deschide ochii în cele din urmă și rămâne cu ei ațintiți în tavan. Încet-încet, ziua i se strecoară prin tot trupul. Aude foșnetul unor frunze uscate călcate în picioare. Pași îndepărtați, mărunți și grăbiți. Un copil aleargă pe stradă, se gândește ea. Din nou, liniște. Se amuză preț de-o clipă, ascultând-o. E absolută, ca de moarte. Desigur, deoarece casa este retrasă, bine izolată. Dar... acele sunete familiare din fiecare dimineață? Zgomot de pași, râsete, zdrăngănit de farfurii care anunță începutul unei noi zile în casa ei? În minte i se înfiripă alene ideea că ar cunoaște motivul liniștii. O îndepărtează totuși cu hotărâre.

Deodată, ochii i se măresc. Luísa își dă seama că este în pat, tremurând din tot corpul. Privește cu ochii, cu capul, cu toți nervii la celălalt pat din dormitor. E gol.

Își ridică perna, se sprijină de ea, cu capul înclinat, cu ochii închiși.

Carevasăzică, e adevărat. Își amintește de seara precedentă și de noaptea, de tulburătoarea și lunga noapte care urmasse și se prelungise până în zori. Aseară el a plecat. Și-a luat valizele, aceleași valize care abia sosiseră cu două săptămâni în urmă, cu un aer de sărbătoare, purtând etichete de la Paris, Milano. A luat și servitorul care venise cu ei. Așa se explica liniștea din casă. Ea rămăsese singură, după plecarea sa. Se certaseră. Ea, tăcută, înaintea lui. El, intelectualul fin și superior, vociferând, acuzând-o, arătând-o cu degetul. Și acea senzație pe care o mai trăise și în alte dăți când se certaseră: dacă pleacă, am să mor, am să mor. Încă mai auzea cuvintele lui: „Tu, tu mă ții prizonier, mă anihilezi! Ține-ți dragostea, dă-o cui vrei, cuiva care nu are altceva de făcut! Auzi? Da! De când te-am cunoscut, nu mai produc nimic. Mă simt de parcă aș fi pus în lanțuri. Pus în lanțuri de grija ta, de mângâierile tale, de excesul tău de zel, de tine însăși! Te urăsc! Ascultă ce-ți spun, te urăsc! Eu...”

Astfel de răbufniri erau frecvente. Amenința mereu cu plecarea. Luísa, la auzul acestui cuvânt, se transforma. Ea, atât de demnă, atât de ironică și sigură pe sine, îl implorase să rămână, cu o față atât de lividă și desfigurată, care altădată îl făcuse să cedeze. Și se simțea inundată de o fericire atât de intensă și luminoasă, care o răsplătea astfel încât să nu-și dea seama că era o umilință, dar pe care el i-o arunca în față cu argumente ironice, însă ea nici nu le auzea. De data asta, el s-a supărat, ca și altădată, aproape fără motiv. Luísa îl întrerupsese, spunea el, tocmai în momentul când i se înfripa în minte o idee strălucită. Îi retezase inspirația exact în clipa când se naștea, cu o frază tâmpită despre vreme, încheind cu detestabila întrebare: „Nu-i așa, iubitule?” I-a spus că are nevoie de condiții propice pentru a putea crea, pentru a-și continua romanul, secerat din start din cauza unei neputințe totale de a se concentra. A plecat acolo unde avea să găsească „mediul propice”.

Și casa rămăsese în tăcere. Ea, ținută în dormitor, de parcă i-ar fi fost extirpat din trup tot sufletul. Sperând să-l vadă apărând din nou, în cadrul ușii, cu silueta lui virilă. Parcă îl auzea

spunând, cu umerii lui atât de iubiți scuturându-se de râs, că nu fusese decât o glumă, o experiență pe care să o introducă într-una dintre paginile cărții lui.

Dar tăcerea se prelungea la nesfârșit, sfâșiată doar de șuieratul monoton al greierului. Noaptea fără lună invadase puțin câte puțin camera. Aerul răcoros de iunie o făcea să tremure.

„A plecat“, se gândea. „A plecat.“ Niciodată această frază nu i se păruse mai plină de sens, deși o citise de nenumărate ori în romanele de dragoste. „A plecat“ nu era așa de simplu. Țâra după sine un gol imens în cap și în piept. Dacă ar fi bătut cineva acolo, s-ar fi auzit un zgomot metalic. Cum avea să trăiască de acum înainte? Se întrebă deodată, cu un calm exagerat, ca și cum ar fi fost vorba de ceva neutru. Repeta, repeta încontinuu: și acum? Își plimbă privirile peste umbrele din încăpere. Răsuci comutatorul, se uită după halatul lui, după cartea de pe noptieră, vestigiile de-ale sale. Nimic nu mai era. Se sperie. „A plecat.“

S-a perpelit în pat ore în șir, dar tot nu a luat-o somnul. În zori, vlăguită de starea de veghe și de durere, cu ochii congestionați, cu capul greu, căzu într-o stare de semiinconștiență. Dar mintea nu înceta să-i lucreze, imagini dintre cele mai nebu-nești îi treceau prin cap, abia se iveau că și dispăreau.

Bate de unsprezece, ceasuri lungi și tihnite. O pasăre scoate un strigăt ascuțit. De ieri, totul pare pironit în loc, se gândește Luísa. Rămâne în continuare în pat, prosteste, neștiind ce să facă. Își fixează privirile pe un tablou cu un peisaj marin, în culori vii. Nu a mai văzut niciodată o apă cu asemenea reflexii fluide și unduitoare. Nici măcar nu observase tabloul. Deodată, simți o săgetare ascuțită și adâncă: „A plecat.“ Este adevărat! Se ridică. Precis că s-a supărat și s-a dus să se culce în camera de alături. Aleargă, deschide ușa. Gol.

Se duce la masa lui de lucru, răsfiră agitată zierele abandonate. Poate că a lăsat vreun bilet, în care să spună, spre exemplu: „Totuși, te iubesc. Mă întorc mâine.“ Ba nu, chiar azi! Nu găsește decât o foaie de hârtie din blocnotesul lui. O întoarce.

„Stau aici în mod sigur de două ore și tot nu reușesc să mă concentrez. Dar, în același timp, nu mă pot concentra la nimic din jurul meu. Atenția mea are aripi, dar trebuie să aterizează undeva. Nu reușesc să scriu. Cu vorbele astea, pun degetul pe rană. Mediocritatea mea este atât de...” Luísa se oprește din citit. Ceea ce ea simțise dintotdeauna, vag, nu era decât: mediocritate. Cade pe gânduri. Așadar, el știa? Ce senzație de neputință, de șovăire, pe acea simplă bucată de hârtie... Jorge... șoptește slab. Și-ar fi dorit să nu fi citit acea destăinuire. Se sprijină de perete. Plânge în tăcere. Plânge până la epuizare.

Se duce la chiuvetă să-și ude obrajii. Senzație de prospețime, de ușurare. Începe să se trezească. Să se înviezeze. Își împletește părul, și-l prinde în vârful capului. Se freacă pe față cu săpun, până ce-și simte pielea întinsă, strălucitoare. Se uită în oglindă, pare o elevă de liceu. Caută rujul, dar își aduce aminte la timp că nu mai are nevoie de el.

Sufrageria nu e luminată, are un aer umed și stătut. Deschide larg ferestrele. Lumina dă buzna înăuntru. Aerul proaspăt pătrunde imediat, pune stăpânire pe toate, face să fâlfâie perdeaua de culoare deschisă. Parcă și orologiul bate mai cu nădejde. Luísa e ușor surprinsă. Are atâta farmec încâperea asta veselă. Ca și lucrurile astea luminate și înviorate deodată. Se apleacă pe fereastră. Ca și umbra copacilor de pe alee, care se sfârșește acolo, departe, lângă drumul roșu din pământ bătătorit... În realitate, nu observase nimic din toate astea. Locuise dintotdeauna acolo cu el. El era totul. Doar el exista. El a plecat. Dar lucrurile nu fuseseră deloc văduvite de șarmul lor. Aveau propria viață. Luísa își trecu mâna peste frunte, voind să îndepărteze gândurile. Cu el învățase tortura (sic) ideile, pe care le diseca în cele mai mici particule.

Își puse de o cafea și o bău. Și cum nu avea nimic de făcut și îi era frică să gândească, luă câteva haine care trebuiau spălate și se duse în fundul grădinii, unde se afla un cazan mare. Își suflecă mânecile bluzei și pantalonii de pijama și începu să le săpunească. Aplecată așa, dând din mâini cu energie, mușcân-

du-și buza inferioară din cauza efortului, cu sângele pulsându-i cu putere în tot corpul, se miră de ea însăși. Se opri, își descreți fruntea și privi înainte. Ea, atât de spiritualizată de tovărășia aceluia bărbat... I se păru că-i aude râsul ironic, citându-i pe Schopenhauer, pe Platon, care au gândit și au tot gândit... O adiere blândă îi atinse firele de păr de pe ceafă, uscându-i spuma de pe degete.

Luísa își termină treaba. Era impregnată toată de mirosul aspru și simplu de săpun. Munca o încălzise. Se uită la robinetul mare, din care curgea o apă limpede. Îi era atât de cald... Deodată, îi veni o idee. Își scoase hainele, deschise robinetul de tot și apa rece ca gheața i se prelinse pe tot corpul, smulgându-i un țipăt din cauza frigului. Baia aceea improvizată o făcea să râdă de plăcere. Din vana ei, cuprindea cu privirea o priveliște minunată, sub un soare deja arzător. Pentru o clipă, deveni serioasă, rămânând nemișcată. Romanul neterminat, descoperirea mărturisirii. Rămase pe gânduri, cu fruntea și buzele strânse. Mărturisirea. Dar apa înghețată îi curgea pe trup, solicitându-i atenția cu mult zgomot. O căldură beneficătoare îi circula deja prin vene. Dintr-o dată zâmbi unui gând. El se va întoarce. El se va întoarce. Privi de jur împrejur la dimineața perfectă, respirând adânc și simțind, aproape cu mândrie, cum îi bate inima sacadat și plină de viață. O rază blândă de soare o învălui. Râse. El se va întoarce, pentru că ea e cea puternică.

Obsesie

Acum, că mi-am trăit povestea, pot să mi-o aduc aminte cu mai multă seninătate. Nu voi încerca să mă scuz. Mă voi strădui să nu acuz. S-a întâmplat pur și simplu.

Nu-mi amintesc foarte limpede cum a început totul. M-am transformat în mod inconștient și, când am deschis ochii, otrava îmi circula iremediabil prin vene, timpul făcând-o și mai puternică.

Trebuie să vorbesc puțin despre mine, cea de dinainte de a-l fi întâlnit pe Daniel. Numai așa veți putea cunoaște terenul pe care au fost aruncate semințele sale. Deși nu cred că s-ar putea înțelege pe deplin de ce semințele au dat fructe atât de putrede.

Am fost dintotdeauna o persoană liniștită și nu am arătat nicicând că aș poseda trăsăturile pe care Daniel le-a dezvoltat în mine. M-am născut într-o familie de oameni simpli, educați în acel soi de înțelepciune care se dobândește din experiență și se percepe prin bun-simț. Am locuit, din prima copilărie până la paisprezece ani, într-o casă frumoasă în afara orașului, în care mă jucam, învățam și trăiam fără griji sub privirile binevoitoare ale părinților mei.

Până când, într-o bună zi, au descoperit în mine o domnișoară, mi-au lungit rochia, m-au pus să port alt tip de haine și m-au considerat pregătită. Am acceptat descoperirea și consecințele ei fără prea mare entuziasm, cu aceeași detașare cu care învățam, mă plimbam, citeam și trăiam.

Ne-am mutat într-o casă mai aproape de oraș, într-un cartier al cărui nume, ca și alte detalii ulterioare, nu-l voi pomeni.

Acolo voi avea ocazia să cunosc fete și băieți, îmi spunea mama. Într-adevăr, cu felul meu de a fi, blândă și sociabilă, mi-am făcut câțiva prieteni. Găseau că eram frumoasă, iar corpul meu robust și tenul deschis la culoare mă făceau agreabilă.

Cât despre visurile mele, o mulțime la vârsta aceea – erau ca ale oricărei fete: să mă căsătoresc, să am copii și, în fine, să fiu fericită, dorință pe care nu o precizam clar și pe care o încadram vag în finalurile miilor de romane pe care le citisem, însă fără să mă las influențată de romanțiozitatea lor. Eu doar speram că totul va fi bine, deși nu m-aș fi considerat niciodată bucuroasă dacă într-adevăr s-ar fi întâmplat.

La nouăsprezece ani l-am cunoscut pe Jaime. Ne-am căsătorit și am închiriat un apartament frumos, mobilat cu gust. Am trăit împreună șase ani, nu am avut copii. Și eram fericită. Dacă mă întreba cineva, eu confirmam, adăugând nu fără oarecare uimire: „Și de ce nu?”

Jaime s-a purtat întotdeauna bine cu mine. Și, cu firea lui mai molcomă, îl consideram oarecum o prelungire a părinților mei, a casei mele de dinainte, unde mă obișnuisem cu privilegiile de unică fiică.

Duceam o viață fără griji. Nu mă preocupa nimic în mod deosebit. Și, ca să mă cruț și mai mult, nu credeam pe de-a-n-tregul nici în cărțile pe care le citeam. Singurul lor rost era să mă delecteze, mă gândeam eu.

Uneori, o melancolie fără nici un motiv îmi întuneca chipul, mă cuprindea un dor vag și de neînțeles de vremuri niciodată trăite. Nefiind cătuși de puțin romantică, le alungam imediat ca pe niște sentimente inutile care nu au legătură cu lucrurile cu-adevărat importante. Care anume? Nu le defineam prea bine, înglobându-le în expresia ambiguă „de-ale vieții”. Jaime. Eu. Casa. Mămica.

Pe de altă parte, oamenii din jurul meu erau liniștiți, aveau fruntea descărțită, nu aveau necazuri, într-un cerc în care obișnuința trasese de mult timp drumuri certe, unde faptele erau explicate în mod rezonabil prin cauzele văzute, iar cele ieșite

din comun erau legate, nu din misticism, ci din comoditate, de Dumnezeu. Singurele evenimente capabile să le tulbure sufletul erau nașterea, căsătoria, moartea și trăirile survenite odată cu ele.

Sau poate că mă înșel și, în orbirea mea fericită, nu puteam să văd mai în profunzime? Nu știu, dar acum mi se pare imposibil ca în străfundul fiecărui om, chiar și în al celor pașnici, să nu se ascundă amenințarea altora, mai teribili și mai tenebroși.

Dacă angoasa aceea vagă mă neliniștea, neștiind să mi-o explic și obișnuită să dau un nume limpede tuturor lucrurilor, fie nu o recunoșteam, fie o atribuiam unor indispoziții fizice. Pe lângă asta, reuniunile duminicale acasă la părinții mei, împreună cu verișoarele și vecinii, câte un joc bun și animat mă cucereau rapid și mă repuneau pe linia de plutire, alăturându-mă din nou celor care aveau ochii închiși.

Acum îmi dau seama că mai degrabă o apatie, și nu o pace, îmi înnegura acțiunile și dorințele. Îmi amintesc că Jaime îmi spusese odată, puțin emoționat:

— Dacă am avea un copil...

I-am răspuns în răspăr:

— La ce bun?

Un văl dens mă izola de lume și, fără să știu, o prăpastie mă îndepărta de mine însămi.

Și am continuat așa până ce m-am molipsit de febră tifoidă, fiind cât pe ce să mor. Ambele familii ale mele s-au mobilizat și, după o luptă de nopți și zile, m-au salvat.

Convalescența m-a găsit slabă și palidă, fără chef de nimic. Abia mâncam câte ceva, îmi ieșeam din sărite din orice. Îmi petreceam ziua sprijinită pe pernă, negândindu-mă la nimic, nemișcată, prizoniera unei anormale și dulci moleșeli. Nu pot afirma în mod cert că starea aceea ar fi favorizat ușoara influențare a mea de către Daniel. Cred mai degrabă că-mi exageram slăbiciunea ca să-i țin pe ceilalți pe lângă mine, ca atunci când fusesem bolnavă. Când Jaime se întorcea de la lucru, aerul meu de fragilitate se accentua în mod voit.

Cuprins

Tabel cronologic	5
----------------------------	---

PRIMELE POVESTIRI

Triumful	15
Obsesie	20
Delirul	52
Eu și Jimmy	60
Poveste întreruptă	64
Fuga	70
Fragment	75
Scrisori către Hermengardo	83
Gertrudes cere un sfat	93
Încă doi bețivani	104

LEGĂTURI DE FAMILIE

Reveriile și beția unei tinere femei	113
Iubire	122
O găină	132
Imitațiunea trandafirului	135
Aniversare fericită	152
Cea mai mică femeie din lume	164
Cina	171
Prețiozitate (pentru Mafalda)	176
Legături de familie	186
Începutul unei averi	194
Misterul din São Cristóvão	201
Crima profesorului de matematică	206
Bizonul	213

LEGIUNEA STRĂINĂ

Supliciile Sofiei	223
Împărțirea pâinilor	240
Mesajul	243
Maimuțe	256
Oul și găina	259
Ispita	268
Călătorie la Petrópolis	270
Soluția	278
Evoluția unei miopii	281
A cincea poveste	287
O prietenie sinceră	290
Obedienții	293
Legiunea străină	299

FUNDUL SERTARULUI

Păcătoasa arsă și îngerii armonioși	315
Profil de ființe alese	326
Discurs inaugural	330
Mineirinho	333
Anexă: Explicația inutilă	337
Postfață	341